

Bánkeszi Katalin (Könyvtári Intézet): Egy új könyvtári stratégia felé

Kedves Vendégeink!

Tisztelettel köszöntöm Önöket a Könyvtári Intézet és az Országos Széchényi Könyvtár nevében.

A jelenlegi stratégiai időszak, amelyet a könyvtári rendszerben a Portál Program fémjelzett, lassan a végéhez közeledik. Mind az Európai Unióban, mind itthon, a magyar könyvtárügy területén is folyamatban van a következő, 2014-ben induló stratégiai időszak előkészítése.

Ennek egyik első, meghatározó eleme volt itthon a 2012 novemberében megrendezett **Országos Könyvtárügyi konferencia**, amely alcíme a „Könyvtárak a társadalom megújulásáért. Fejlesztés, fenntarthatóság, esély” volt. A találkozón számos kérdéskört vitattunk meg a feladatok feltérképezése érdekében.

A szekciók folyó munka során olyan aktuális kérdésekkel foglalkoztunk, mint a

- digitális írástudás,
- az olvasáskultúra – értő olvasás,
- a könyvtár szociokulturális funkciói – életmód, életminőség,
- innováció, kutatás, kutatásfejlesztés,
- hagyományos és elektronikus nemzeti kulturális értékek
- a magyar könyvtári hálózat – határok nélkül

A párhuzamos szekciókban aktív munka folyt, amelynek eredményeként megszülettek azok a „tézisek”, amelyek alap gondolatokat fogalmaznak meg a könyvtárak jelenéről, társadalmi szerepéről és jövőjéről.

Két gondolatot ragadnék ki a tézisek több, egyformán lényeges megállapítása közül:

„A könyvtárak valós társadalmi igények mentén működnek, folyamatosan megújulnak, és a társadalmi megújulást, fejlődést támogatják.”

„A könyvtár alapfeladata hogy a működtető, a fenntartó helyi közösséget szolgálja, az információhoz való egyenlő esélyű hozzáférést biztosítsa.”

Ezekből a gondolatokból is látszik, hogy kiemelt feladatnak tekintjük, hogy a társadalom minden rétegéhez, az ország minden zugába eljusson a könyv, a könyvtár, az információ, a könyvtárakban őrzött tudásvagyon.

A könyvtári munkának folyamatosan meg kell újulnia. Minden változik körülöttünk és ezzel lépést kell tartanunk, hogy képesek legyünk mindenki számára magas szintű, megbízható, értéknövelt könyvtári szolgáltatásokat nyújtani. Ezen dolgozunk, ennek szellemében tervezzük a jövő feladatait.

A napokban újabb lehetőségek nyíltak a közös gondolkodásra: tegnap Csongrádon, a Kárpát-medencei könyvtárosok éves konferenciáján cseréltünk tapasztalatokat a határon túli kollégákkal, mátol pedig Önökkel, a világ minden tájáról érkezett magyar könyvtárosokkal

találkozhatunk, hogy megismerjük egymás gondjait és eredményeit, valamint közösen tervezzük meg a fejlesztés irányait.

Az elmúlt években – az európai uniós forrásoknak köszönhetően – jelentős fejlesztési forrásokhoz jutottak a könyvtárak. A TIOP és TÁMOP pályázatok mentén a nyertes intézményekben modernizálódott az infrastruktúra, kibővültek az elektronikus szolgáltatások, tért hódítottak a hagyományos könyvtári szolgáltatás kínálat távolról elérhető változatai.

A könyvtári tevékenység egyre több területe is túlnyúlik az épület falain. Ne csak a strandkönyvtárra vagy a Plazaban működtetett kölcsönzőhelyre gondoljunk, hanem azokra a kreatív ötletekre, amelyek sokszor egy egész várost (vagy akár városokat) megmozgatnak, mint például az igen népszerű „veszíts el egy könyvet” mozgalom, vagy ismert regények alapján összeállított irodalmi séta, amelyhez már az új technológiák bevonására is szükség volt. Lehet, hogy ezek a kreatív megoldások részben külföldön látott „jó gyakorlatok” alapján születnek, de a magyar könyvtárosokat sem kell féltetni, ők is vonzó, újszerű ötletekkel népszerűsítik a könyveket, az olvasást, az olvasáskultúrát.

Egyre több könyvtárunk állt át az eddiginél sokkal aktívabb kapcsolattartásra a felhasználóval, az olvasókkal. A közösségi oldalakon olyan potenciális használókhoz is eljut a könyvtár, akik talán sosem tették be a lábukat az épület falai közé. Az új közvetítőcsatornák kitérítik a könyvtár falait, az olvasásnépszerűsítő programok, játékok mentén is egyre szélesedő használói kört érhetünk el. A könyvtár már régen nem beporosodott, zárt, archívumszerű, passzív intézmény, hanem egy olyan közösségteremtő erő, amely nyitottságával, aktivitásával, kreatív kezdeményezéseivel sokkal több emberhez ér el, mint korábban. Használóink már régen nem csak a beiratkozott olvasók.

Ebből is látszik, hogy részben átalakult a könyvtárosok munkája. Egy-egy kolléga többféle feladatban is tevékenykedik, több területen is otthon van, sokoldalú kompetenciák révén rugalmasan hasznosítja tudását ott, ahol éppen szükséges. A belső szervezet hierarchikus felépítése is veszít jelentőségéből. Projekteken dolgozunk, amelyben egyenrangú félként vesznek részt a munkatársak függetlenül attól, hogy a szervezet melyik pontján van az eredeti beosztásuk. Ehhez azonban folyton tanulni kell, vagyis rendszeres továbbképzésre kell lehetőséget nyújtani a munkatársaknak, hogy maguk is megismerkedjenek az új technikai eszközökkel, és ismereteiket átadhassák a használóknak is.

Az IKT eszközök használata és beépülése a könyvtári munkába egyfelől segíti a mindennapi tevékenységünket és ugyanakkor lehetővé teszi, hogy hálózaton keresztül lényegesen gyorsabban és hatékonyabban szolgáljuk ki az olvasókat. Saját kompetenciáink fejlesztésével és a használók képzésével hozzájárulhatunk a digitális szakadék csökkentéséhez, a digitális kompetenciák megszerzéséhez, amelynek segítségével csökkenthető a társadalmi lemaradás, növelhető az egyének beilleszkedési, munkavállalási esélye. Ebben nagy felelőssége van a könyvtárnak, a könyvtárosoknak.

A könyvtár közösségteremtő hely, ahova bizalommal fordulhatnak a lakosok a problémáikkal, kérdéseikkel, amelyekre a könyvtáros segít megtalálni a választ. Legyen a könyvtár egy olyan barátságos, hívogató hely, ahol mindig empatikus könyvtárosok fogadják az olvasókat, ahol együtt vannak a fizikai könyvek, a digitális tartalmak, az internet elérés, és nem utolsósorban a könyvtáros szaktudás, amely segít eligazodni az információtengerben.

Az információs szolgáltatás módja is jelentősen javult az elmúlt néhány évben: tartalmasabbak lettek a honlapok, új információk és frissen feltöltött digitális könyvtárak jelentek meg a palettán. Szélesedett a közhasznú információk közvetítése és sok könyvtárban a helyi lakosságot segítve speciális programokat szerveznek a mindennapi élet megkönnyítésére, a lemaradás/kimaradás csökkentésére. Nem egyszerűen internetelérést biztosítanak az intézmények, hanem a könyvtárosok segítenek is az információkeresésben, az eszközök használatában, amellyel közvetett vagy közvetlen módon segítik az olvasók személyes fejlődését, tanulását, művelődését, a digitális kompetenciák megszerzését.

Egyre több helyen folyik digitalizálás a hazai és a határon túli könyvtárakban, melyek között eddig is voltak együttműködésen alapuló programok. A Magyar Elektronikus Könyvtár például számos határon túli műhelytől kap rendszeresen digitalizált dokumentumokat közzétételre. A MEK-ben dolgozó kollégák sok esetben szakmai tanácsadással is segítik a külföldi intézményekben folyó munkát. Szándékunkban áll alaposabb módszertani támogatást nyújtani, hogy mindenütt összehangoltan, azonos minőségi elvek alapján történjen az értékes gyűjtemények digitalizálása. Az OSZK-ban is több példa van arra, hogy csere-digitalizálást szerveznek külföldi könyvtárakkal. Ki-ki digitalizálja a saját könyvtárából a másik fél számára értékes gyűjteményszeleteket, majd azonos mennyiségben kicserélik az így készült elektronikus dokumentumokat, vagyis kétszeres gyarapodás érhető el egyszeri költséggel. Emellett ilyen módon pótolható az adott gyűjteményekből hiányzó, de máshol elérhető dokumentum.

Ezeket a tartalmilag egyeztetett és egységes módszertanon alapuló digitalizálásokat fontos a jövőben is folytatni. Létre kell hozni egy átfogó nyilvántartást a már elérhető digitális gyűjteményekről. Ehhez már történtek előkészületek a nemzeti könyvtárban.

Szívesen látnánk a következő stratégiai időszakban olyan támogatási formákat, amelyek segítségével kis műhelyek, laborok alakíthatók ki a könyvtárakban, ahol szakértő segítséggel lehet megtanulni azoknak az eszközöknek, szoftvereknek a használatát, amelyek ismerete nélkül a fiatalok már el sem tudnak helyezkedni egy munkahelyen, vagy amelyekkel szinte játszva tanulhatnak meg olyan technikákat, technológiákat, amelyeknek később is hasznát vehetik. Gondolunk itt olyasmire, mint például multimédia vagy kiadványszerkesztő eszközök, amelyekkel egy iskolai újságot, egy rendezvénymeghívót, helyi információs folyóiratot lehet létrehozni, miközben a diákok, fiatalok ezen dolgoznak, egyúttal elsajátíthatják a későbbi érvényesülésükhöz nélkülözhetetlen e-kompetenciákat.

Lehet, hogy ez már kicsit messzebbre mutat, de tény, hogy ha tudatosan egy helyre szervezzük a könyvet, az internet elérést és ezzel a hálózaton megtalálható óriási információhalmazt, valamint a könyvtárban rendelkezésre álló információ-feldolgozó szaktudást, továbbá kellemes környezetet alakítunk ki a közös munkához, akkor ez sokoldalúan segíti a felhasználókat és gyakran látogatott helyé teszi az intézményeinket. Kutatásra, közös munkára, feladatmegoldásra alkalmas, kedvelt találkozóhellyé válhat a könyvtár. Lényeges, hogy minden korosztály, minden társadalmi réteg számára tudjunk emelt szintű, személyre szabott szolgáltatást nyújtani – megbízható, pontos információs háttérrel.

Mindezeket csak felvillantom most, jelezve a könyvtári feladatok sokszínűségét és egyúttal azt is, hogy mindezekben a tevékenységekben együtt tudunk működni a világ minden táján dolgozó kollégáinkkal, és ezt meg is kell tennünk.

Miben tudunk együttműködni?

Nagyon fontosak ezek az időről-időre megvalósuló személyes találkozók, és két ilyen alkalom közötti időszakban is találkozunk gyakrabban, legalább virtuálisan, hogy hatékonyabban segítsük egymás munkáját. Kihhasználva az IKT adta lehetőségeket gyakrabban váltsunk szót, cseréljük ki tapasztalatunkat, ismerjük meg egymás eredményeit és alkalmazzuk azokat a kínálatunk szélesítésére. Szervezzünk határon átnyúló programokat, olvasásnépszerűsítő játékokat.

Feltétlenül szeretnénk folytatni a korábban kialakított határon túli oktatóközpontokban a kint dolgozó magyar könyvtárosok anyanyelvi továbbképzését, amelynek mondhatni már hagyományai vannak. Az elmúlt évben nem sikerült támogatást szerezni a megkezdett program folytatására, pedig erre komoly igény mutatkozik. Egyes tanfolyamok távoktatással formálásával még hatékonyabbá és rugalmasabbá is tehetnénk az oktatást.

Együttműködési terület lehet az országos fejlesztési programokhoz való csatlakozás. Mo-on elindult egy olyan folyamat, amely egységes rendszerbe szervezi az ODR egészét, és ehhez központi fejlesztési forrásokat rendel. Vagyis egy ponton történik olyan nagyobb léptékű fejlesztés, amely minden könyvtár számára használható a szolgáltatáskínálat szélesítésére, még hozzá minimális költséggel. Célul tűzhetjük ki a következő stratégiai időszakban, hogy megoldjuk a határon túli könyvtárak csatlakozását is az olyan szolgáltatásokhoz, mint például a MOKKA közös katalógus, vagy a dokumentumküldő rendszer.

Jelenleg dolgozunk az elektronikus dokumentumok könyvtári forgalmazására egy központi szolgáltató rendszer létrehozásán. Amennyiben ez megvalósul, elképzelhetőnek tartom, hogy ebbe a rendszerbe a határon túli könyvtárak, a külföldön működő magyar gyűjtemények is bekapcsolódhassanak.

Még folytathatnánk a gondolkodást az együttműködés lehetőségeiről, de ez a rövid előadás inkább csak arra ad lehetőséget, hogy elindítsuk a gondolkodást. A jelenleg zajló stratégiai tervezésbe még bőven belekerülhetnek azok a gondolatok, amelyek a következő két napban fogalmazódnak meg, illetve a világtalálkozón bontakoznak ki. Feladatban nincs hiány, reméljük a forrásokat is sikerül megszerezni ahhoz, hogy korszerű, folyamatosan megújuló könyvtári szolgáltatásokat építhessünk.

Ehhez kreatív gondolkodást és kitartó munkát kívánok Önöknek!